

STRUČNI ČLANAK

UDK: 343.985(497.5)
Primljeno: kolovoz 2011.

GOJKO MARKOVIĆ*, JOSIP PAVLIČEK**

Neke specifičnosti kriminalističkog istraživanja rizičnih nestanaka osoba

Sažetak

Nestanci osoba, osobito oni kod kojih postoje indicije da su nestale osobe žrtve ubojstva, u značajnoj mjeri zaokupljaju stručnu, ali i sveukupnu javnost. Traže se brze i učinkovite aktivnosti policije u razjašnjavanju takvih događaja i pronalaženje počinitelja. Takva kriminalistička istraživanja spadaju u red najsloženijih s obzirom na to da vrlo često u početku nema nedvojbenih dokaza da je uopće počinjeno kazneno djelo. Stoga će ovaj rad ukazati na neke stručne i organizacijske aspekte postupanja policije u takvim slučajevima.

Ključne riječi: rizični nestanak osobe, ubojstvo, kriminalističko istraživanje, potraga.

1. OPĆENITO O NESTANCIMA OSOBA

Rijetko prođe i jedan dan da policija ne zaprimi prijavu o nestanku neke osobe. Samo u 2010. godini u Republici Hrvatskoj je bilo aktivno 2 419 prijava o nestancima osoba¹. Broj nestalih u nekim zemljama svijeta ovisi o veličini zemlje, broju stanovnika, tradiciji i kulturi građana pa tako na primjer Sjedinjene Američke Države tragaju za 105 229, Australija za 30 288, Republika Irska 7 980, Mađarska za 11 966 i Velika Britanija za 218 113 nestalih osoba.²

Pod pojmom nestale osobe policija obično podrazumijeva osobu koja se udaljila iz svoje uobičajene životne okoline, svojevrijedno ili pod prisilom i za koju s obzirom na dotadašnje životne navike, običaje, kontakte i druge okolnosti, u nekom razumnom roku ne postoje podaci o njenom prebivalištu i njenoj sudbini. Nestala osoba može biti žrtva

*Gojko Marković, struč. spec. crim., pomoćnik načelnice Centra za forenzična ispitivanja, istraživanja i vještačenja "Ivan Vučetić".

** mr. sc. Josip Pavliček, predavač na Visokoj policijskoj školi MUP-a RH, Zagreb.

¹ Podaci Informacijskog sustava MUP-a koji uključuju hrvatske i strane državljane, dakle sve one koji su nestali na području Republike Hrvatske. U ovoj brojci kumulirane su prijave o nestancima osoba koje nisu pronađene i u prethodnom razdoblju. Najstariji evidentirani nestanak datira od 1963. godine.

² Podaci EUROPOL-a pribavljeni su od časnika za vezu MUP-a RH.

kaznenog djela, ali isto tako može biti i počinitelj kaznenog djela koji je u bijegu pred policijom. Nestala osoba također može biti ona koja je doživjela nesreću u moru, u planinama ili na ulici (Maver, 1983:16).

Glavni element nestanka je iznenadni i neočekivani odlazak iz mjesta gdje je osoba do tada živjela. Radi se o odsustvu osobe koje odudara od uobičajenog životnog ritma osobe, njenih navika i lokacija kuda se kreće. Nestanak u pravilu prvi uočavaju članovi obitelji, bliske osobe ili druge osobe koje kontaktiraju s takvom osobom. Oni najčešće i prijavljuju nestanak. Mnoge nestale osobe se brzo vrate kući ili se jave iz nekog drugog mjesta, a neke policija pronade temeljem raspisane potrage; međutim nestanak određenog broja osoba ostane nerazjašnjen.

Pokušamo li klasificirati nestanke osobe, onda temeljne elemente za podjelu možemo pronaći u objektivnim i subjektivnim okolnostima povezanim s nestankom. Tako možemo govoriti o nestancima koji se odvijaju na inicijativu osobe, uz njen pristanak ili bez njenog pristanka, dakle djelovanjem drugih osoba.

U širem smislu među nestale osobe možemo ubrojiti:

- bjegunce od kuće koji se svojevolumeno udaljavaju s mjesta stanovanja bez obavještanja članova obitelji ili bliskih osoba; najčešće je riječ o maloljetnicima, ali i odraslim osobama s financijskim, bračnim ili nekim drugim problemima
- izgubljene osobe koje uslijed dezorijentiranosti u prostoru ili utjecaja duševnih bolesti ne mogu odrediti svoju trenutnu lokaciju ili pronaći put kući; radi se o duševno bolesnim osobama, starcima, djeci, planinarima, izletnicima; u pravilu se takve osobe relativno brzo pronađu, međutim nisu rijetki nesretni slučajevi u kojima je došlo do tjelesnog ozljeđivanja ili smrtnih posljedica
- bjegunce iz zatvorskih, odgojnih ili sličnih ustanova i zavoda kao i osobe u bijegu pred tijelima kaznenog progona zbog počinjenih kaznenih djela
- osobe kod kojih razlog nestanka nije poznat ili okolnosti nestanka ukazuju na sumnju da je nestala osoba žrtva kaznenog djela ili je počinila samoubojstvo.

U ovom radu će biti dane neke opće naznake o postupanju policije u slučajevima nestanaka osoba, osobito specifičnosti kriminalističkog istraživanja ubojstava nestalih osoba. Važnost provođenja obuhvaćenih mjera i radnji potvrđena je kroz brojna kriminalistička istraživanja takvih slučajeva koje su provodili kompetentni kriminalisti. Upotpunjeni sustav mjera i radnji koje se poduzimaju u takvim slučajevima prelazi okvire ovog rada i bit će obrađen u posebnom radu.

1.1. Razlozi nestanka osobe

Upravo kako navodi Maver (1983:18), ljudi nestaju zbog raznovrsnih razloga koje treba tražiti u ličnosti nestaloga, njegovom odnosu s okolinom, obitelji, suradnicima, prijateljima, susjedima, ali i u široj društvenoj zajednici, političkom sustavu, kulturi, navikama, vrijednostima i sl.

Pod razlogom nestanka podrazumijevamo objektivne i subjektivne okolnosti koje su dovele do nestanka određene osobe. Pod objektivnim okolnostima možemo smatrati činjenice na koje nestala osoba nije mogla utjecati, a koje su utjecale na tijek događaja

ili posljedice, dok pod subjektivnim okolnostima podrazumijevamo činjenice koje su povezane s odlukama i doprinosom nestanku same nestale osobe.

Osobe nestaju zbog različitih razloga. Sasvim sigurno, dio nestalih je svojevolumno izabrao odlazak iz svojega doma ili mjesta gdje je živio zbog nesređenih obiteljskih odnosa, dugova, nesretne ljubavi, neuspjeha u školi, želje za avanturizmom i samodokazivanjem, duševne bolesti, a pojedinci na taj način žele početi novi život u novom okružju. Određeni broj takvih nestanaka završava tragično bilo zbog posljedica samoubojstva, nesretnog slučaja ili su pak žrtve kaznenih djela.

Utvrđivanje razloga nestanka osobe izuzetno je značajno jer predstavlja osnovu za postavljanje strateških pravaca kriminalističkog istraživanja. Razlog nestanka je vrlo često prikriven i teško ga je u početku pouzdano utvrditi, osobito ako se radi o počinjenom kaznenom djelu na štetu nestale osobe. O razlozima nestanka posebno se pazi kod postavljanja početnih verzija o događaju.

Svojim odlaskom nestala osoba želi upozoriti na sebe, želi se osvetiti obitelji, želi da pate i da im bude žao zbog nečega što su učinili, a ponekad i prijeti samoubojstvom. Takvi odnosi u dezintegriranim obiteljima su često uzroci nestanka. Znatno broj osoba odlazi od kuće zbog sljedećih motiva: bijeg od obitelji, supružnika, nesretne ljubavi, dugova, loših ocjena u školi, alimentacije, amnezije ili iznenadnog trajnog ili privremenog duševnog oboljenja. Neki su žrtve prirodnih nepogoda, dio nestalih počinu samoubojstvo na nepristupačnim i teško dostupnim terenima ili ih je zbog drugih razloga teško pronaći. Neki postanu žrtve kaznenih djela (Modly, 2006:376).

Nestala djeca mogu biti žrtve otmice roditelja, obično onoga kojemu je oduzeta roditeljska briga. Roditelj u takvim slučajevima zadržava dijete određeno vrijeme ili otpuše s njim u drugu zemlju gdje s njim želi živjeti. Takvih slučajeva ima i u Republici Hrvatskoj. Jedan od čestih razloga nestanaka maloljetnika su tzv. mladenački bjegovi od kuće. Bijeg im se čini jedini način rješavanja problema u obitelji, pred psihičkim, fizičkim ili spolnim zloporabama ili problemom alkoholizma u obitelji. Bijeg maloljetnika može biti povezan sa željom da žive s mladićem ili djevojkom. Ponekad djeca i maloljetnici nisu nestali svojevolumno nego zbog toga što su ih napustili. U takvim slučajevima je obično u pitanju obiteljsko nasilje (Sweet, 1990).

1.2. Nestanci osoba kao tamna brojka kaznenih djela

Temeljni zadatak policije je pronaći nestalu osobu, međutim ukoliko se u tom procesu traganja pojave indiciji da je na njenu štetu počinjeno neko kazneno djelo, treba pouzdano utvrditi je li kazneno djelo doista počinjeno i potom pronaći počinitelja.³

Gotovo u svim oblicima kriminaliteta susrećemo se s većom ili manjom tamnom brojkom kaznenih djela, dakle počinjenih kaznenih djela za koja nisu saznala tijela kaznenog progona i nisu pokrenuti postupci. Upravo se u populaciji nestalih osoba krije i određena tamna brojka najtežih kaznenih djela kao što su ubojstva. Usporedimo li podatke s početka rada, vidimo da po zakonu vjerojatnosti u njima mora biti i onih do-

³ Na to ih osobito obvezuje čl. 3. st. 1. t. 1., 3. i 4. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima. (NN 76/09.)

gađaja koji su rezultirali ubojstvom nestale osobe. Neprepoznavanje rizičnih čimbenika i indicija koji ukazuju na potencijalno rizičan nestanak, nepravodobno poduzimanje ili čak nepoduzimanje potrebnih hitnih mjera i radnji, površnost u provođenju hitnih mjera i radnji – mogu dovesti do situacije da se kasnije otežano razjašnjava takav događaj ili da ga uopće neće biti moguće razjasniti. Osobitu pažnju pri tome treba posvetiti nestancima osoba bez stalnog mjesta boravišta, koji nemaju bliske rodbine ili prijatelja koji bi mogli pritiscima na policiju intenzivirati traganje. Intenzitet i opseg traganja ne bi smio biti prepušten poticaju rodbine ili bliskih osoba već bi se trebao odvijati po službenoj dužnosti temeljem kvalitetne profesionalne prosudbe.

Iako se policija mora baviti svakim prijavljenim nestankom i mora utvrditi gdje se osoba nalazi, postavlja se pitanje je li baš svaka prijava o nestanku doista i pravi nestanak osobe ili iza njenog nestanka, pa i prijave, stoje nekakve sakrivene namjere nestaloga ili njegovih članova obitelji koji su prijavu podnijeli. Ovdje posebno dolaze do izražaja prijave o nestancima koje upućuju razne ustanove, posebno domovi za djecu i mladež kada se, većinom isti, maloljetnici iz ustanove udaljuju jednom tjedno, ali se isto tako sami i vraćaju. Ovakve prijave policiji mogu poslužiti u niz drugih aktivnosti kao vrlo interesantni podaci koje treba koristiti u slučaju počinjenih kaznenih djela najčešće imovinskih delikata na određenom području gdje se takvi bjegunci kreću.

2. NEKA NAČELA PROVOĐENJA KRIMINALISTIČKOG ISTRAŽIVANJA RIZIČNIH NESTANAKA OSOBA KOD KOJIH POSTOJI VJEROJATNOST DA JE NA NJIHOVU ŠTETU POČINJENO UBOJSTVO

Uz opća kriminalistička načela, kada je riječ o istraživanju rizičnih nestanaka osoba, iskustva su pokazala da je potrebno voditi brigu osobito o sljedećim načelima:

- **U slučaju dvojbe istraživati kao da je riječ o ubojstvu**

Vrlo često se kriminalisti tijekom istraživanja rizičnih nestanaka, ponajprije zbog informacijskog deficita koji vlada u prvim stadijima, nađu u situaciji kada veći dio činjenica govori u prilog niskorizičnog nestanka, a možda manji dio u prilog nestanka visokog rizika. Vrlo često nisu sigurni treba li angažirati dodatne resurse i treba li uopće "dizati nepotrebnu paniku". Nadaju se da će se osoba vratiti sama, da će je obitelj kontaktiranjem prijatelja pronaći i sl. Važno je u takvim dvojbenim situacijama ipak postupati kao da je takva osoba žrtva ubojstva. Ukoliko se ona ipak brzo pronađe, utrošit će se određeno vrijeme i sredstva; međutim – ukoliko se pokaže da je nestala osoba ipak žrtva ubojstva, neće se propustiti obaviti radnje i prikupiti činjenice do kojih kasnije uopće više nećemo moći doći.

- **Žurnost u provođenju radnji prvog zahvata**

Na prethodno načelo nadovezuje se načelo hitnosti u obavljanju provjera kojima će se potvrditi elementi rizičnosti nestanka, a hitnost u provođenju radnji osobito dolazi do izražaja kada već u početku postoje indicije koji ukazuju na rizičan nestanak osobe. Nema riječi kojima bi se mogla opisati važnost žurnog prikupljanja obavijesti od bliskih osoba, pregleda prostora u kojem je stanovala nestala osoba, pretrage terena, obavljanja provjera itd. Upravo u ovakvim slučajevima dolazi do izražaja poznata kriminalistička uzrečica *da je vrijeme koje prolazi istina koja bježi*. Nesnalaženje u tim prvim satima, rijetko danima,

dovodi često do nepopravljivih gubitaka u procesu kriminalističkog istraživanja. Preostat će nam samo žaljenje što nismo poduzimali ovu ili onu radnju i traženje odgovornih, no to neće bitno pomoći pronalaženju nestale osobe.

- **Kompetentnost istražitelja**

Da bismo mogli žurno poduzeti sve potrebne radnje, moramo imati najmanje dvije stvari: propisane osnovne procedure postupanja i kompetentne istražitelje. Drugim riječima, policijske službenike koji su osposobljeni i dodatno educirani u pogledu kriminalističkog istraživanja nestanaka osoba, osobito rizičnih nestanaka.

Istraživanje nestanaka osoba kod kojih postoji vjerojatnost da su one žrtve ubojstva spada među najsloženije oblike kriminalističkog istraživanja. Za učinkovito istraživanje, osobito u pogledu mjera i radnji prvog zahvata, nužno je dugogodišnje iskustvo u istraživanju krvnih delikata, osobito onih kod kojih je počinitelj u prvim trenucima bio nepoznat. Osim profesionalnog iskustva nužno je i životno iskustvo na što će se nadograđivati kreativne i inteligentne odluke o radnjama koje je potrebno poduzeti. Važna je i odlučnost i profesionalni ugled takvih kriminalista, a osobito onih koji rukovode takvim kriminalističkim istraživanjem s obzirom na to da se ono u pravilu provodi pod pojačanom pažnjom javnosti i brojnim drugim čimbenicima koji mogu utjecati na ishod postupanja. Zbog potreba multidisciplinarnog pristupa važno je uključivanje i drugih specijalista.

Želimo li razvijati sustav koji će jamčiti profesionalno postupanje u slučajevima nestanaka osoba, nužno je dopunsko stručno usavršavanje policijskih službenika na razini policijskih postaja i policijskih uprava. Međutim, želimo li na razini države imati vrhunske istražitelje koji će biti osposobljeni istraživati najteže oblike kaznenih djela povezanih s nestancima osoba, bit će potrebno puno više, pozitivna selekcija, dugogodišnji rad na najtežim oblicima krvnih delikata i odgovarajuća motivacija kriminalista.

- **Sustavnost i detaljnost u provođenju i dokumentiranju radnji**

Radi se o općem načelu koje osobito dolazi do izražaja u istraživanju rizičnih nestanaka osoba. Karakteristika tog istraživanja je i oskudnost materijalnih tragova koji bi mogli poslužiti u kaznenom postupku u procesu dokazivanja, ali i drugih informacija iz personalnih izvora. Kriminalisti neće imati mnogo prilika za prikupljanje kvalitetnih činjenica i stoga je važno svaku radnju obaviti što je detaljnije moguće. Sustavan pristup podrazumijeva i analitičko praćenje i obradu svih podataka prikupljenih u kriminalističkom istraživanju. Radi se o specifičnim oblicima operativne analitike, gdje će se sve informacije slijevati u bazu podataka, tamo razvrstavati, analizirati i na osnovi njih donositi odluke o daljnjim radnjama. Površnosti, preskakanju pojedinih radnji, fragmentarnom pristupu u istraživanju ubojstva nestalih osoba – nema mjesta.

- **Upornost**

Izostanak brzog pronalaska nestale osobe, osumnjičenika i korisnih tragova u kratkom će vremenu početi dovoditi do gubitka motivacije angažiranih istražitelja, pada intenziteta istraživanja i u konačnici prekida aktivnog rada na slučaju. U tom smislu voditelj istraživanja mora brinuti o ispravnom raspoređivanju i korištenju raspoloživih ljudskih i materijalnih potencijala. On je taj koji mora voditi brigu o intenzitetu istraživanja, koji mora smoći snage i motivirati suradnike kada ovi klonu i izgube motiv za daljnjim radom.

Upornost se ogleda u dva pravca, kvaliteti provođenja pojedine radnje,⁴ ali i intenzitetu provođenja kompletnog kriminalističkog istraživanja.

3. RANO PREPOZNAVANJE RIZIČNOG NESTANKA

3.1. Zaprimanje prijave

Iako traganje za nestalim osobama može spadati u kategoriju najzahtjevnijih policijskih poslova, u dosta slučajeva policija, bar u početku, ne shvaća ozbiljno svaku prijavu o nestanku. Kako će policija reagirati ovisi prije svega o policijskom službeniku koji zaprima prijavu o nestanku te o njegovoj procjeni rizika nestanka. Kako ne postoje propisani standardi koji bi bili mjerilo u ocjenjivanju je li neki nestanak rizičan i koliko, sama procjena prepuštena je policijskom službeniku i njegovu neposrednom rukovoditelju.

U praksi, policijski službenik zaprima prijavu o nestanku na standardni obrazac koji sadrži osnovne podatke o nestaloj osobi, njenom osobnom opisu i podacima o mogućem razlogu nestanka. Nakon zaprimanja prijave svaki nestanak se unosi u Informacijski sustav MUP-a kako bi objava za nestalom osobom bila dostupna svim policijskim službenicima na području Republike Hrvatske. Ako postoje indicije da bi se nestala osoba mogla nalaziti u inozemstvu, moguće je inicirati raspisivanje međunarodne objave koju raspisuje Interpol Zagreb. Vrlo česte su i objave fotografija nestalih osoba na internetskoj stranici MUP-a ili u sredstvima javnog priopćavanja.

Na žalost, zaprimanje prijave i njeno raspisivanje u Informacijskom sustavu MUP-a vrlo često je jedino što policijski službenici poduzmu u početku traganja za nestalom osobom. Nije rijetkost da dežurni policijski službenik odgovori podnositelja od podnošenja prijave, navodeći kako je prije službenog početka traganja potrebno da od nestanka prođe 24 sata. Pogrešno je mišljenje da se osoba smatra nestalom kada od njenog zadnjeg viđenja protekne određeno vrijeme (24 sata i sl.). Kriminalistički nije opravdano odgađati zaprimanje prijave o nestanku osobe na određeni rok već je potrebno zaprimiti prijavu o nestanku i odmah potom analizirati logično vrijeme nestanka, navike osobe, običaje, ponašanje, socijalne kontakte ili zanimanje osobe, ali i kontekst čitave situacije. Dakle, procijeniti sve potencijalne rizične čimbenike i na osnovi njih donijeti odluku o intenzitetu i mjerama traganja za nestalom osobom. Postavlja se pitanje kako, na osnovu kojih parametara, policijski službenici mogu prepoznati da se radi o rizičnom nestanku koji je znatno više od pukog odlaska od kuće radi zabave ili provoda.

Bez obzira o kojoj kategoriji nestale osobe se radi, uvijek je potrebno već u samom početku traganja poduzeti nužne provjere koje mogu potvrditi ili otkloniti sumnju da se radi o rizičnom nestanku.

⁴ Nemamo li dovoljno upornosti, primjerice prilikom pretrage šire zone nestanka osobe i ne pregledamo li detaljno sve kontejnere za smeće, postoji vjerojatnost da ćemo izgubiti predmete koji su možda poslužili za omamljivanje žrtve prilikom otmice. Nemamo li dovoljno upornosti u obradi terena i propustimo obaviti obavijesne razgovore sa svim građanima koji su se kretali u zoni mjesta odakle je nestala osoba, postoji vjerojatnost da nećemo pronaći građanina koji je vidio nestalu osobu kako se udaljava u vozilu s još jednom osobom.

Svaki nestanak osobe je specifičan za sebe pa će u samom početku biti teško sa sigurnošću prepoznati je li nestanak slučajnost ili se radi o osobi koja bi vrlo lako mogla postati žrtvom ozbiljnog kaznenog djela. Iz navedenog razloga prijavu o nestanku osobe trebali bi zaprimati kompetentni, a svakako iskusniji službenici kriminalističke policije koji mogu odmah započeti i sa svim onim nužnim provjerama kako bi se prikupile one obavijesti koje se kasnije ne bi mogle prikupiti ili bi njihovo prikupljanje bilo otežano.

3.2. Rizični čimbenici

Tradicionalni pristup je nestale osobe kategorizirao na ranjive i neranjive osobe, međutim posljednjih godina je napušten taj pristup i uvedena je klasifikacija koja se temelji na procjeni rizika. Priručnik za postupanje kod nestanka osoba engleske policije prepoznaje tri stupnja rizika: niski, srednji i visoki rizik (Newiss, 2003:29).

Kako bi pravodobno postupili po prijavama nestanka, te da bi mogli ocijeniti razinu i opseg postupanja koji ćemo poduzeti nužno je provesti analizu rizika, odnosno ocijeniti stupanj opasnosti za život i zdravlje nestale osobe. Kao što je naprijed već navedeno, policija u Republici Hrvatskoj nema instrumentarij koji bi mogao poslužiti kao pomoć u ocjenjivanju stupnja rizika kod zaprimanja prijave o nestaloj osobi. Takva procjena prepuštena je subjektivnoj procjeni policijskog službenika neposredno zaduženog za predmet i njegovu neposrednom rukovoditelju.

Hijerarhijska organizacijska struktura u policiji i prijenos informacija od policijske postaje do policijske uprave ipak omogućava pravodobno informiranje svih nadležnih specijalističkih linija rada te ostavlja mogućnost pravodobnog prepoznavanja rizičnog nestanka. Usprkos tome, vrlo često se događa da rizičan nestanak ne prepoznaju niti policijski službenici u policijskoj postaji niti u policijskoj upravi, zbog čega dolazi do negativnih konotacija o radu policije, prije svega od strane rodbine nestalih, a potom i od javnosti čime se stječe dojam da je policija nesposobna ili da ne radi sve ono što bi bilo nužno poduzeti.

Policije nekih zemalja, posebno onih gdje su nestanci osoba učestalija pojava, definirale su kriterije koji mogu poslužiti u procjeni rizika pojedinog nestanka. Tako npr. policija Velike Britanije koristi upitnik koji je potrebno popuniti već kod zaprimanja prijave o nestanku. Svaki odgovor na pitanje iz upitnika se boduje. Zbroj bodova na kraju upitnika pruža pomoć policijskom službeniku u ocjeni koliko je prijavljeni nestanak rizičan. Prema toj klasifikaciji definirane su određene kategorije nestalih osoba koje spadaju u skupinu rizičnih:⁵

- osobe mlađe od 18 godina
- osobe koje imaju 18 godina ili više te pate od epilepsije, dijabetesa, amnezije, suicidalne osobe, ili imaju neke druge osobine zbog kojih bi odmah trebalo zaprimiti prijavu
- osobe starije od 65 godina
- osobe s mentalnim problemima koje se ne liječe, a čiji je nestanak prijavljen od strane rodbine ili susjeda

⁵ Force procedures into reports of missing persons, Management of linked serious crime course, National Crime Faculty, 1998.

- osobe koje svojim nestankom odaju sumnju da su žrtve kaznenog djela
- osobe koje prebivaju u Velikoj Britaniji, za koje se vjeruje da su otputovale u inozemstvo
- osobe koje prebivaju izvan Velike Britanije, a čiji je nestanak prijavljen dok su boravile na području Velike Britanije.

Proces procjene rizika možemo podijeliti na procjenu osobnih karakteristika nestale osobe i procjenu okolnosti nestanka osobe.⁶

- Pod općom procjenom **osobnih karakteristika** nestale osobe značajan čimbenik predstavlja dob nestale osobe. Najugroženiju skupinu čine djeca, pri čemu su izuzetno ugrožena djeca mlađa od deset godina starosti. Maloljetnici (od 14 do 18 godina) i osobe starije od 65 godina nalaze se u skupini osoba s umjerenim rizikom, dok se ostale starosne skupine svrstavaju u skupinu nižeg rizika. Osim broja godina života, potrebno je uzeti u obzir pri nestanku djece, koja su ranije bila žrtve seksualnog ili drugog nasilja, i taj čimbenik, što predstavlja umjereni rizik. Zdravstveni problemi također predstavljaju visoki rizik prilikom nestanka osobe, pogotovo ako se radi o osobama koje svakodnevno, nužno trebaju terapiju medikamentima, teža psihička oštećenja zdravlja zbog kojih su takve osobe sklone samoozljeđivanju ili ozljeđivanju drugih, te osobe koje zbog blažeg ili težeg oštećenja zdravlja imaju problema u interakcijom s okolinom (Down sindrom, visoka dioptrija, problemi u govoru i sl.). Određene ovisnosti (droga, alkohol) predstavljaju niži rizik ovisno o težini ovisnosti i interakciji s dugim okolnostima.
- **Okolnosti nestanka** čine drugu skupinu čimbenika bitnu za procjenu rizika nestanka osobe. Najvažniji čimbenik u ovoj skupini koji predstavlja najveći rizik jesu okolnosti koje ukazuju da je nestala osoba žrtva kaznenog djela (npr. ubojstvo, otmica i dr.) što ujedno predstavlja i najveću razinu rizika u ovoj skupini čimbenika jednako kao i suicidalnost osobe, odnosno sklonost samoozljeđivanju. Ukoliko je osoba neposredno prije nestanka bila sudionik nekog nasilnog kaznenog djela ili je bila u sukobu s drugim osobama, to također predstavlja jedan od čimbenika koji ukazuje da se radi o nestanku visokog rizika. Nadalje, među umjerenim rizicima je i nestanak osobe koja je neposredno prije nestanka počela pokazivati ponašanje drugačije od uobičajenog ili naprasan nestanak bez traga i očiglednih uzroka. Ovakvo ponašanje često ukazuje na prikrivene probleme. U skupini rizika koji manje utječu na procjenu rizika su utjecaj vremenskih prilika za vrijeme nestanka (opasnost koja prijete nestaloj osobi zbog ekstremnih vremenskih prilika), obiteljski problemi ili nedavni sukobi u obitelji, problemi oko zapošljavanja, odnosno nezaposlenosti, financijski problemi, problemi u školi ili na fakultetu, kao i izloženost spolnoj, rasnoj, generacijskoj ili drugoj vrsti zlostavljanja.

Jedan od rizika za koji bismo mogli reći da spada u skupinu rizika niže kategorije, no ovisno o okolnostima može se raditi i o umjerenom riziku, jest nestanak osobe čiji su

⁶Missing Persons Policy, Special Notice 37/98, Metropolitan Police, 1998.

nestanci već ranije prijavljivani te je prilikom ranijih nestanaka jednom ili više puta bila žrtva nasilja.

Dodjeljivanjem određenog broja bodova (od 0 do 20) navedenim čimbenicima moguće je dobiti smjernice uz pomoć kojih ćemo lakše odrediti rizičnost pojedinog nestanka osobe.⁷ Svakako treba imati u vidu da je svaki nestanak osobe specifičan i jedinstven te nije moguće formalizirati i obuhvatiti sve čimbenike koji mogu utjecati na procjenu rizika.

Konačna ocjena rizičnosti ovisi o procjeni osobe koja zaprima prijavu o nestanku, tako da i naizgled nestanak osobe niskog rizika može biti prihvaćen i uzet u rad kao nestanak visokog rizika. Osim broja prisutnih rizičnih čimbenika treba uzeti u obzir i intenzitet opasnosti koji može proizlaziti iz pojedinih čimbenika.

Rizične čimbenike ipak ne treba promatrati u potpunosti samo statistički s obzirom na to da su duboko ukorijenjeni u povijesne i demografske prilike nekog društva i da se određeni broj nestanaka ne uklapa u prosjek (Newiss, 2003:30).

4. ORGANIZACIJSKI ASPEKTI KRIMINALISTIČKOG ISTRAŽIVANJA RIZIČNIH NESTANAKA

4.1. Formiranje operativnog stožera/radne skupine

Onog trenutka kada procjene nedvojbeno govore da je na štetu nestale osobe počinjeno kazneno djelo (ili smo u dvojbi) važno je formiranje radne skupine ili čak u određenim slučajevima operativnog stožera koji će neposredno rukovoditi kriminalističkim istraživanjem. Članovi takvog stožera nužno moraju biti specijalisti za takve oblike kriminalističkog istraživanja te takav stožer ne treba pratiti nužno formalnu organizacijsku strukturu policije. Stožerom treba rukovoditi jedan kriminalist koji će zajedno s voditeljima pojedinih strateških pravaca donositi ključne strateške odluke. Stožer se mora nalaziti što bliže mjestu nestanka, odnosno mjestu gdje se provodi kriminalističko istraživanje. Najpogodnije su mjesno nadležne policijske postaje, a ako takve postaje nemaju zadovoljavajuću infrastrukturu, onda policijske uprave.

4.2. Strateško i operativno planiranje

Ako osoba, čiji je nestanak prijavljen nije pronađena u roku 24 sata od zaprimanja prijave, sastavit će se plan traganja za osobom koji odobrava nadležni rukovoditelj (čl. 75. st. 4. Pravilnika o načinu postupanja policijskih službenika).

U samom početku, nakon zaprimljene prijave o nestanku neće uvijek biti moguće sačiniti kvalitetan pisani plan rada zbog neodgodivih mjera koje se moraju poduzeti, međutim uvijek se mora znati tko rukovodi tim početnim aktivnostima i taj rukovoditelj mora o svemu što je poduzeto naknadno izvijestiti nositelja konkretnog predmeta. Za izradu cjelovitoga plana traganja od velike koristi mogu biti sve bilješke, napomene, karte, skice, imena i telefonski brojevi, e-mail adrese kao i svi drugi podaci koji se obično bilježe u rokovnik ili kakav blok. Zbog navedenog razloga svi podaci moraju biti dostupni nositelju

⁷ Nestanak koji je ocijenjen s više od 20 bodova smatra se visokorizičnim i po njemu je potrebno postupati kao da se radi o kaznenom djelu.

predmeta i ne smiju se zadržati samo za sebe. Planom se moraju predvidjeti sve aktivnosti koje se moraju poduzeti kao što su pregled određenoga područja – terena, mora se planirati provođenje operativnih radnji, pa ako je potrebno i racije u određenim otvorenim ili zatvorenim prostorima, blokade, pojačana legitimiranja, suradnja s medijima, korištenje posebnih resursa (posebno obučениh pasa, helikoptera, pripadnika GSS-a). Osnovni plan se može u posebno složenim slučajevima traganja razraditi na posebne segmente kojima bi se planiralo samo određeno postupanje.

4.3. Mjere prvog zahvata⁸

Koje mjere i radnje će se poduzeti u konkretnom slučaju i kojim intenzitetom ovisi o okolnostima nestanka. O tom procesu individualizacije ovisi učinkovitost traganja za osobom ili učinkovitost kriminalističkog istraživanja. Mjere traganja za nestalim osobama možemo sasvim općenito podijeliti na skupinu mjera koje se poduzima radi pronalaska žive osobe i na one koje se poduzimaju s ciljem pronalaska mrtve osobe. Navedena podjela je značajna s obzirom na to da se u praksi uočavaju određena nesnalaženja u pogledu primjena pojedinih mjera ili njihova potpuno neadekvatna primjena. S obzirom na to da u većini slučajeva nije jasno je li osoba za kojom se traga živa ili mrtva, prilikom svake radnje traganja moramo uzeti u obzir obje mogućnosti. U nastavku će biti navedene neke od najkorištenijih radnji povodom nestanka osoba.

4.3.1. Prikupljanje obavijesti od prijavitelja, obitelji i bliskih osoba

Jako je važno da policija što prije⁹ započne prikupljati obavijesti o životnim prilikama nestale osobe i njenim osobnostima koje bi mogle pomoći odrediti prirodu nestanka. Značajna je informacija o potpunom opisu nestale osobe, navikama, obiteljskim prilikama, a bitni su podaci o prijateljima i poznanicima, poslovnim odnosima, ranija evidentiranost za kaznena djela ili prekršaje.

Glavna radnja koja ulazi u prvi zahvat svakako je prikupljanje obavijesti od prijavitelja, obitelji i bliskih osoba.¹⁰ Da bi se takve informacije prikupile, potrebno je obaviti kriminalistički intervju sa svim članovima obitelji nestale osobe, ali i njenim prijateljima pa i poznanicima kako bi se prikupile obavijesti o njenim sklonostima, navikama, karakteru, poslovnim odnosima, porocima, bolestima i drugim relevantnim činjenicama koje bi mogle pomoći u traganju. Najkvalitetnije informacije mogu se dobiti od članova obitelji, ali se ne smije zanemariti činjenica da obitelj nastoji o nestaloj osobi davati samo

⁸Newiss je u svom istraživanju utvrdio da nakon prijave policija najčešće poduzima sljedeće inicijalne radnje: prikupljanje obavijesti od prijavitelja o okolnostima nestanka, pribavljanje fotografije nestale osobe, pribavljanje popisa prijatelja, učestalih mjesta posjeta, pretraživanje mjesta boravka i drugih mjesta boravka osobe, početna procjena rizika nestanka, provjere je li osoba uhićena, provjere u policijskim evidencijama, provjere posredstvom drugih državnih tijela, provjere evidencije kaznenih djela i događaja koja bi mogla ukazivati da je nestala osoba počinitelj ili žrtva nekog kaznenog djela, provjere u lokalnim bolnicama, obavještavanje lokalnih policijskih ophodnji (Newiss, 1999:11).

⁹Odmah po zaprimanju prijave, pa ponekad i paralelno s procesom zaprimanja prijave.

¹⁰ Temelj i obvezu policije za takvo postupanje nalazimo u čl. 23. st. 1. t. 3. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima.

pozitivne informacije i da zbog subjektivnosti ili želje za prikrivanjem negativnih strana života nestale osobe ne dobijemo pravu sliku o nestaloj osobi.

Pri tome treba biti osobito oprezan s obzirom na to da nisu rijetki slučajevi kada su pojedini članovi obitelji neposredno povezani s nestankom ili pak s počinjenjem kaznenog djela na štetu nestale osobe. Doza zdrave sumnje je uvijek potrebna te treba, osobito u prvim trenucima, biti otvorenog uma, pa i to da je osoba koja prijavljuje nestanak možda ubojica te osobe. Iz navedenog razloga potrebno je razgovore obavljati sa što širim krugom osoba kako bi se dobila što potpunija slika o nestaloj osobi i mogućem razlogu nestanka.

Vrlo je važno također što prije definirati strategiju odnosa s obitelji; odrediti policijskog službenika koji će komunicirati s obitelji, primati, ali i davati informacije obitelji. Obitelj, ako ne postoje indiciji da je povezana s kaznenim djelom na štetu nestale osobe, treba tretirati kao partnera u istraživanju i pružiti joj potrebnu potporu. Policijski službenik zadužen za kontakte s obitelji mora biti posebno osposobljen za taj segment kriminalističkog istraživanja. Neprimjeren odnos s obitelji, osim što ne doprinosi prikupljanju važnih informacija o nestanku i nestaloj osobi, može dovesti i do pretvaranja obitelji, umjesto u saveznika, u protivnika.

4.3.2. Pregled ili/i pretraga mjesta boravišta nestale osobe

U pravilu se zajedno s prikupljanjem obavijesti od članova obitelji zajedno provodi i pregled, odnosno pretraga mjesta boravišta nestale osobe. Mjesto gdje je nestala osoba boravila prije nestanka (kuća, stan, posebni prostori u nekom drugom objektu) moraju pregledati policijski službenici kriminalističke policije koji neposredno rade na slučaju nestanka.

Cilj ovih radnji je prije svega pronalazak osobe za kojom se traga, a onda i pronalazanje predmeta i tragova koji su važni za daljnje postupanje policije, osobito za utvrđivanje uobičajenog načina života nestale osobe. Trebat će utvrditi nalaze li se u stanu osobni predmeti nestale osobe (novac, kreditne kartice, osobni dokumenti, odjeća, mobilni komunikacijski uređaji, naočale, leće, lijekovi koje osoba uzima, ključevi od stana, vozila, rokovnici, oproštajno pismo, poslovna dokumentacija i druge osobne stvari ovisno o životnom stilu osobe). Najteže su situacije kada rekonstrukciju uobičajenog načina života trebamo raditi za osobu koja je živjela sama i nemamo pouzdanih izvora koji bi nam o tome mogli dati informacije.

Hoće li postupanje policije ostati samo na pregledu tih prostora ili će se morati obaviti klasični očevid, ovisi isto tako o procjeni policijskih službenika koji provode izvide. Svaki puta kada postoje i najmanji indiciji da bi nestala osoba mogla biti žrtva kaznenog djela, potrebno je napraviti klasični očevid.¹¹ To je osobito važno ako je mjesto boravka i mjesto počinjenja kaznenog djela. Već od prvih trenutaka moramo razmatrati i takve mogućnosti.

U praksi su vrlo često zabilježeni slučajevi da rodbina prijavi nestanak osobe, a policija ne provjeri mjesto stanovanja nestale osobe da bi se nakon nekog vremena u stanu,

¹¹ Očevid podrazumijeva detaljno istraživanje mjesta boravka i obavlja se kao da je riječ o ubojstvu ili nekom drugom težem kaznenom djelu.

na tavanu ili drugom skrovitom mjestu¹² nestala osoba pronašla mrtva.¹³ Ovakve provjere mogu u znatnoj mjeri ubrzati traganje i smanjiti troškove sustava te omogućiti policijskim službenicima da se angažiraju na rješavanju drugog predmeta.¹⁴

4.3.3. Provjere na mjestima potencijalnog boravka nestale osobe

U standardne mjere traganja za nestalom osobom ubrajaju se provjere na adresama ili kod osoba kod kojih bi se nestala osoba mogla nalaziti. Radi se o eliminacijskoj metodi koja ima cilj otkloniti jednostavne i uobičajene razloge odlaska neke osobe od kuće. Provjere je potrebno učiniti u što kraćem vremenu i to kod rodbine, prijatelja, poznanika, u vikendicama ili drugim objektima nestalog, bolnicama, zdravstvenim ustanovama; treba analizirati događaje koji su se odvijali tog dana u kojima su sudjelovale nepoznate osobe, pa provjeriti i evidencije uhićenih osoba od strane drugih ustrojstvenih policijskih jedinica.

4.3.4. Utvrđivanje položaja mobilnog telekomunikacijskog uređaja

Učinkovit način utvrđivanja kretanja, mjesta trenutačnog boravka i kontakata, pa i zadnjeg kontakta nestale osobe, može biti provjera njegovih kontakata mobitelom ili kućnim telefonom. Nerijetko su telefonski kontakti zabilježeni kod operatera u znatnoj mjeri razriješili misterij nestanka bez obzira o tome radi li se o pronalasku osobe koja je zalutala u planinama, napustila zemlju ili je bila žrtvom ubojstva.

U praksi je potrebno što prije, kada postoje indicije da bi se moglo raditi o kaznenom djelu, zatražiti ispis telefonskih kontakata i lokaciju mobilnog uređaja¹⁵ nestale osobe (jasno, ako ga posjeduje i nosi sa sobom).¹⁶ Na to se nadovezuje kvalitetna analitička potpora tijekom koje će se filtrirati, uspoređivati i analizirati prikupljeni podaci koji bi nas u konačnici trebali dovesti do nestale osobe ili osumnjičenika.

4.3.5. Pretraga terena

Pretragu terena se u pravilu koristi u slučajevima nestanaka kada postoje indiciji da je nestala osoba mrtva, kada se očekuje pronalazak mrtvog tijela, mjesta gdje je uko-

¹² Dana 25. prosinca 1998. godine nevjenčani suprug prijavljuje u PU zagrebačkoj nestanak svoje supruge. Tek provođenjem kriminalističkog istraživanja dana 13. siječnja 1999. godine u septičkoj jami, pored kuće u kojoj je prebivala, pronađeno je njeno mrtvo tijelo. Nestalu su 22. prosinca 1998. godine usmrtila njena maloljetna djeca iz vatrenog oružja.

¹³ Dana 26. rujna 2009. godine na području jedne policijske uprave na moru prijavljen je nestanak ženske osobe rođene 1958. godine. Nakon zaprimljene prijave policijski službenici započeli su s mjerama traganja na terenu. U tom smislu korišteno je policijsko plovilo, ronionci IJP, resursi JVP, helikopter MORH-a. Pet dana kasnije, brat nestale dojavio je policiji da je sestru pronašao mrtvu u njenoj obiteljskoj kući, prekrivenu hrpom odjevnih predmeta. Policijski službenici do tada u kuću nisu ulazili.

¹⁴ Dana 17. ožujka 2011. godine u PU zagrebačkoj zaprimljena je prijava o nestanku ženske osobe rođene 1945. godine. Idući dan policijski službenici su zajedno s kćerkom nestale ušli pregledati stan u kojemu je ova sama živjela te su je pronašli na tavanu obješenu, dok je pored mrtvog tijela pronađeno oproštajno pismo.

¹⁵ Ponekad će biti potrebno analizirati telekomunikacijski promet u određenom vremenu koji je ostvaren preko pojedinih odašiljača.

¹⁶ Čl. 75. st. 2. Pravilnika o načinu postupanja policijskih službenika predviđa takvu mogućnost.

pano mrtvo tijelo ili tragova i predmeta povezanih s njenim nestankom. Pretragu terena možemo koristiti radi traganja za izgubljenim osobama na određenom području za koje očekujemo da su žive, no tada se ona u organizacijsko-tehničkom smislu razlikuje od prethodno spomenute pretrage.

Kriminalistima u pravilu neće stajati neograničena sredstva i ljudski potencijali koje će moći koristiti u pretrazi terena, stoga je potrebno ispravno odrediti prioritete. Svim pretragama terena moraju rukovoditi policijski službenici. Izuzetno je važno pridržavati se određenih organizacijskih načela:

- svaku pretragu terena je važno dobro pripremiti, isplanirati njen tijek, potrebne resurse
- važno je održavanje pripremnih radnih sastanaka sa svim sudionicima pretrage terena na kojima će im se dati potrebne upute kojih se trebaju pridržavati, što trebaju tražiti, kako se ponašati i sl.
- osigurati nadzor i usmjeravanje sudionika pretrage kako bi se ona provodila prema planu
- dokumentiranje tijeka i rezultata pretrage terena. Vrlo je važno da budemo potpuno sigurni da se nakon pretrage na pretraživanom području ne nalazi tražena osoba ili predmeti.

Taktika pretrage terena ovisit će o konkretnom slučaju, tako neće biti ista ako se sumnja da je nestala osoba počinila suicid u kakvom zabačenom i teško dostupnom području, ili indicije ukazuju da je nestala osoba ubijena i zakopana ili je žrtva kaznenog djela otmice. Drugačija taktika će biti u slučaju pretrage naseljenog mjesta, a drugačija u slučaju pretrage nenaseljenog mjesta, planinskog područja ili područja u ravničarskom kraju. O specifičnosti područja koje pretražujemo ovisit će i angažiranje specijaliziranih službi, stručnjaka,¹⁷ ali i specijalne opreme¹⁸ koja će pomoći da se određeno područje što detaljnije pregleda.

4.3.6. Sakrivanje mrtvog tijela

Sakrivanje mrtvog tijela ubijene osobe jednako je interesantno za kriminaliste kao i za počinitelja ubojstva. Ubojica ima za cilj zauvijek sakriti mrtvo tijelo svoje žrtve. Ponekad u tome i uspije, međutim vrlo često se mrtvo tijelo pronađe, a samim time i optužuje ubojicu, odnosno dovodi do njegova procesuiranja.

Ovisno o svojim mogućnostima i objektivnim okolnostima počinitelj ubojstva bira način sakrivanja svoje žrtve. Njegova tjelesna snaga, pristupačnost i lokacija mjesta gdje je ubojstvo počinjeno, sredstva kojima počinitelj raspolaže za prijevoz, poznavanje okoline gdje je ubojstvo počinjeno, vremenske i atmosferske prilike, godišnje doba i psihičko stanje počinitelja – samo su neki od uvjeta koji imaju utjecaj na mjesto i način sakrivanja mrtvog tijela.

U policijskoj praksi se javljaju različiti načini sakrivanja mrtvog tijela ubijene osobe. Mrtva tijela mogu biti zakopana u zemlju ili bačena u rupu, prekrivena granjem, lišćem,

¹⁷ Ronioci, speleolozi, planinari-alpinisti.

¹⁸ IC termografija, 3D laserski skeneri, specijalno trenirani psi.

smećem, mogu biti bačena u bunar, rijeku, spaljena, raskomadana, sakrivena u stanu, kući i sl. (Aleksić, 1982:185).

Ubojica u pravilu nastoji pronaći najučinkovitiji način uništenja dokaza o počinjenom ubojstvu. Počinitelj obično mrtvo tijelo nastoji sakriti što dalje od mjesta stanovanja, lokacija uobičajenog kretanja žrtve, a isto tako i od mjesta gdje se i on sam kreće i stanuje. Na ovakav način otežava identifikaciju eventualno pronađenog mrtvog tijela, a što opet predstavlja polaznu osnovu za razjašnjavanje svakog ubojstva. Nakon pronalaska mrtvog tijela, često se puno vremena potroši za njegovu identifikaciju, a kada identifikacija potvrdi o kome se radi, tada je lakše krenuti u kriminalističku obradu i pronaći počinitelja. U pravilu, između počinitelja i žrtve postoji određena veza i baš otkrivanje te veze može dovesti do počinitelja ubojstva.

Dodatna otegotna okolnost koja je povezana s ubojstvima osoba koje su prethodno nestale, utvrđivanje je uzroka smrti. Pouzdano utvrđivanje uzroka smrti protekom određenog vremena može doći u pitanje, a time i povezivanje osumnjičenog s počinjenjem kaznenog djela. Stoga je još jednom potrebno naglasiti važnost hitnosti u traganju za nestalom osobom, odnosno pronalaženje počinitelja.

4.3.7. Obrada terena

Obradom terena prikupljamo informacije od građana koji žive u blizini mjesta nestanka, gdje je nestala osoba zadnji puta viđena, u mjestu njenog stanovanja, mjesta pronalaska mrtvog tijela ili drugim lokacijama povezanim s nestankom. Cilj obavljanja razgovora tijekom ove izvidne radnje nije detaljan, temeljit obavijesni razgovor s građanima već utvrđivanje mogućih očevidaca, kasnije mogućih svjedoka, koji mogu dati informaciju o događaju. Takvi razgovori se mogu ponavljati, jer su nam poznati podaci o identitetu tako intervjuiranih osoba. Ponekad pojedini svjedoci ne mogu povezati određeni događaj s ubojstvom bez razgovora s kriminalistima.

Obrada terena dakle ne podrazumijeva obavljanje razgovora s bliskim osobama nestale ili ubijene osobe ili osobama koje su zatečene na mjestu događaja (iako se i ovdje radi o personalnim izvorima), već s osobama koje su prostorno i vremenski povezane s događajem ili nekom osobom a mogle bi imati saznanja o nestanku ili njenom ubojstvu. Obradom terena prikupljaju se obavijesti od građana koji na određenom području stanuju, rade ili su na neki drugi način povezani s lokacijama na kojima se odvijao neki od segmenata nestanka, ubojstva ili pronalaska sakrivenog mrtvog tijela nestale osobe. U obradi terena se prikupljaju obavijesti o osobama involviranim u događaj, mogućim tragovima i predmetima pa se tako ne treba ograničiti samo na izjave osoba već se nastoji preko tih izjava doći i do drugih kvalitetnih tragova (videosustavi otvorenog ili zatvorenog prostora).

S obradom terena je potrebno početi što prije, čim se prikupe prve informacije o događaju i sudionicima i nakon što se načini okvirni plan obilaska područja (Pavliček, 2009:188).

4.3.8. Korištenje kriminalističkih evidencija

Nakon nestanka bit će potrebno stalno praćenje kriminalističkih evidencija, posebno evidencija pronađenih mrtvih tijela, dijelova ljudskog tijela, nestalih i pronađenih

predmeta i trebat će obavljati usporedbu s podacima o nestaloj osobi. Na takav način se može, slučajnim nalazom građana, pronaći mrtvo tijelo.

4.3.9. Prikupljanje obavijesti od osumnjičenika

Kriminalističko istraživanje nestanka određene osobe za koju se pretpostavlja da je žrtva kaznenog djela ubojstva, specifično je u odnosu na druga ubojstva. Osnovna razlika takvih kriminalističkih istraživanja je činjenica da nema mrtvog tijela žrtve. Naime, za počinjenje većine ubojstava saznaje se poslije događaja koji je rezultirao ubojstvom ili pronalaskom mrtvog tijela. U tim slučajevima slijed kriminalističkog istraživanja je uobičajen.

Kriminalističko istraživanje ubojstva kada je nepoznato mjesto počinjenja, mjesta gdje se nalazi ili je sakriveno mrtvo tijelo žrtve, izuzetno je teško i zahtijeva veliku stručnost i upornost kriminalista. U takvim slučajevima vrlo često imamo osumnjičenu osobu prije nego znamo druge okolnosti počinjenja kaznenog djela. Tada se nastoji vođenjem kriminalističkog istraživanja u "obrnutom smjeru" pronaći mjesto događaja, tragove i predmete kojima je počinjeno kazneno djelo i naravno, mrtvo tijelo. Počinitelji su svjesni takve situacije zbog čega nastoje na razne načine "usmjeriti" tijek kriminalističkog istraživanja u pravcu koji njima odgovara.

Često to čine davanjem lažnih informacija, odvlačenjem pozornosti istražiteljima na nevažne detalje koje oni ili njihovi suradnici u počinjenju nastoje istaknuti kao važne. Nerijetko sudjeluju i u potrazi za nestalom osobom, dodvoravaju se i pružanjem raznih usluga obitelji nestale osobe i sličnim aktivnostima koje trebaju odvratiti sumnju s njih.

Pojedini slučajevi iz prethodnih godina ukazuju da počinitelji, posebno kod ubojstva, nastoje svoju povezanost s usmrćenjem neke osobe prikriti prijavljivanjem nestanka. Ponekad je upravo ubojica taj koji prijavi nestanak pa čak i sudjeluje u potrazi za nestalom osobom. Uvjeren je, da kada nema mrtvog tijela, nema niti dokaza za ubojstvo. Lažnom prijavom, posebno ako je nestanak pojašnjen uvjerljivim razlozima, počinitelj želi odvratiti pozornost susjeda i policije od samog kaznenog djela i preusmjeriti je na (za njega) relativno bezazleno područje.¹⁹

4.3.10. Strategija odnosa s medijima

Elektronički i tiskani mediji postali su nezaobilazni element kriminalističkog istraživanja složenijih kaznenih djela stoga je važno već od najranijih stadija pravilno postaviti strategiju odnosa s medijima. Pri tome treba voditi brigu da javnost bude informirana o osnovnim segmentima događaja vodeći pri tome brigu o zaštiti probitaka kriminalistič-

¹⁹Tako je dana 6. listopada 2006. godine u PU zagrebačkoj prijavljen nestanak maloljetne A. K., učenice drugog razreda srednje škole. Nestanak su prijavili roditelji, a svesrdnu pomoć roditeljima pružao je njihov susjed i prijatelj nestale. Pomoć se ogledala u zajedničkom obilasku raznih mjesta, obilasku vidovnjaka, stavljanju na raspolaganje svojega vozila te prikupljanju informacija od prijateljica nestale. Nakon dugotrajnog rada policija je utvrdila kako postoji sumnja da je upravo S. Š. koji je i najviše pomagao obitelji izravno povezan s njenim nestankom. Na kriminalističkoj obradi S. Š. je i bez poligrafskog testiranja priznao kako je na groblju ubio A. K. te je njeno tijelo bacio u grobnu jamu pripremljenu za ukop umrle starice, tijelo prekrio zemljom tako da je sljedeći dan sahrana starice obavljena na mrtvo tijelo nestale učenice. Važno je napomenuti da je S. Š. bio zaposlen kao grobar na tom istom groblju, a da je s nestalom djevojkom bio u odnosu koji je on smatrao kao ljubavni.

kog istraživanja. Mediji mogu biti korisni kao posrednik u pronalaženju nestale osobe, potencijalnih svjedoka, ili drugih žrtava, ali mogu na takav način i okupirati značajne resurse policije koji će se baviti provjerama različitih dojava i na takav način ih usporiti ili potpuno skrenuti s planiranih strateških smjerova. U takvim slučajevima je važna pravilna procjena i donošenje odluka o prioritetima.

Kontakti s medijima se trebaju ostvarivati isključivo preko jednog policijskog službenika (glasnogovornika) i to nakon prethodnih konzultacija s voditeljem kriminalističkog istraživanja. Potrebno je pažljivo ocijeniti koje informacije su objavljive prirode, a koje informacije mogu naštetiti probicima kriminalističkog istraživanja.

5. MOTIV UBOJSTVA U FUNKCIJI OTKRIVANJA POČINITELJA

U dosadašnjim razriješenim slučajevima ubojstava osoba čiji nestanak je prethodno bio prijavljen, pa čak i oni nestanci osoba koji su vrlo rizični, odnosno gdje postoji sumnja da je nestala osoba ubijena no rezultati kriminalističkog istraživanja ne ukazuju na počinitelja ili na mjesto gdje bi se moglo nalaziti mrtvo tijelo, ne pronalaze se pravilnosti koje bi ukazivale da neki motiv prevladava ili se posebno ističe.

Tako su zabilježeni slučajevi ubojstva zbog osvete, ljubomore, koristoljublja, alkoholizma ili zbog pripadnosti određenoj kriminalnoj skupini. Kada se analiziraju razriješeni slučajevi gotovo da nema istog "scenarija" ubojstva nestalih osoba. Ipak, ono što je svima zajedničko je odnos žrtve s počiniteljem. Naime sve žrtve i počinitelji bili su u nekakvom odnosu: poslovnom, ljubavnom, bračnom, financijskom, kriminalnom.

Ovakav zaključak mora biti smjernica policijskim službenicima kako ubojicu nestale osobe ne treba tražiti negdje drugdje, među nepoznatim i stranim ljudima, nego u njenom bliskom okruženju. Izuzetak mogu biti slučajna, kratkotrajna poznanstva između žrtve i počinitelja kada iz nekog razloga može doći do ubojstva i sakrivanja mrtvog tijela kako bi se u potpunosti otklonila mogućnost da policija dođe do bilo kakvog korisnog podatka koji bi počinitelja i žrtvu mogao povezati (npr. seksualno motivirana serijska ubojstva).

6. PRESUDE BEZ MRTVIH TIJELA

U policijskim ali i pravosudnim redovima uvriježeno je mišljenje da ne može biti presude za ubojstvo bez mrtvog tijela jer da je to glavni dokaz da je kazneno djelo počinjeno, a tako uglavnom razmišljaju i počinitelji kaznenih djela ubojstava koji su se potrudili dobro sakriti mrtvo tijelo. U velikoj većini slučajeva osoba nestalih pod sumnjivim okolnostima to doista može biti tako, ali ne zato što nitko ne može biti procesuiran zbog toga što nije pronađeno mrtvo tijelo nestale osobe, već zbog toga što u policijskim izvidima ili kriminalističkom istraživanju nije prikupljeno dovoljno dokaza koji bi omogućili podnošenje kaznene prijave nadležnom državnom odvjetništvu. Ovdje se prije svega misli na personalne dokaze, odnosno izjave svjedoka, očevidaca ili drugih osoba koje bi mogle vjerodostojno potvrditi da je nestala osoba ubijena i da je upravo određena osoba počinitelj toga ubojstva, ali i na materijalne tragove pronađene na mjestima ili u objektima gdje je nestala osoba posljednji put viđena živa ili se pretpostavlja da je na tim mjestima boravila nakon nestanka.

Ipak, u slučajevima nestanka osoba vrlo je teško očekivati pronalazak kakvog materijalnog traga koji bi mogao poslužiti kao dokaz počinjenoga kaznenog djela. Naime, vrlo često nije uopće poznato mjesto odnosno prostor u kojemu je nestala osoba posljednji puta bila živa tako da na tim mjestima nije moguće obavljati očevid i kriminalističko-tehničku obradu radi prikupljanja tragova koji bi mogli povezati nestalu osobu i počinitelja kaznenog djela.

U nedostatku materijalnih tragova policija vrlo često do korisnih podataka dolazi analitičkom obradom pribavljenih telefonskih kontakata nestale osobe i takva obrada je vrlo često polazna osnova za prikupljanje podataka o identitetu osoba s kojima je nestala osoba kontaktirala te se između tih osoba često može tražiti svjedok koji bi mogao dati korisne podatke o samom događaju nestanka, a nerijetko se među tim osobama krije i ubojica. O umijeću poduzimanja policijskih izvida, ali i o nizu drugih okolnosti ovisi hoće li biti prikupljeni dokazi dovoljni za podnošenje kaznene prijave protiv počinitelja ubojstva bez obzira hoće li mrtvo tijelo biti pronađeno. Da su presude bez pronađenih mrtvih tijela izrečene, dokazuju i pravomoćne presude hrvatskih sudova za tri ubojstva.²⁰

Iz navedenih razloga vrlo je važno pronaći kvalitetne svjedoke koji bi mogli svjedočiti o okolnostima nestanka određene osobe i svojim iskazima ukazati na mogućeg počinitelja ubojstva. Međutim, ovakav tip ubojstava se rijetko događa pred svjedocima. Osobe, ako ih je više uključeno u ubojstvo, vrlo su često povezane zajedničkim interesima ili zbog ozbiljnih prijatnji ne žele surađivati s policijom vjerujući da bi u slučaju pronalaska mrtvog tijela ili iskazivanja mogle biti i same procesuirane.

7. ZAKLJUČAK

Karakteristika istražnih situacija kod rizičnih nestanaka je i informacijski deficit. Pronalazak, često oskudnih tragova, ovisi o sposobnosti istražitelja da ih detektiraju odnosno o kvaliteti provođenja pojedinih radnji. Svako odstupanje od pravila struke kasnije može dovesti do pogrešaka koje će predstavljati teret istražiteljima.

Učinkovit rad na istraživanju rizičnih nestanaka traži predanu izgradnju sustava koji će moći prepoznati rizičan nestanak, biti u mogućnosti poduzeti unutar 24 sata od saznanja najvažnije hitne mjere i radnje, te organizirati kriminalističko istraživanje koje će jamčiti da će se u nastavku poduzeti sve potrebne mjere i radnje. Nezaobilazni segment izgradnje sustava je izrada procedura postupanja i kvalitetna edukacija ključnih sudionika procesa kriminalističkog istraživanja. Tek tada ćemo moći biti sigurni da je pravodobno poduzeto sve što je potrebno kako bi se pronašla nestala osoba ili razjasnile okolnosti počinjenja kaznenog djela na njenu štetu.

²⁰ Pravomoćna presuda Županijskog suda u Dubrovniku (broj K. 28/04-98) Mustafi Kuraliću za ubojstvo svoje supruge Dragice Kuralić čije tijelo nikada nije pronađeno s obzirom na to da ga je počinitelj odbacio na gradsko smetlište, i presude Županijskog suda u Velikoj Gorici posl.br.III K-12/04 i presudama Vrhovnog suda RH br. I Kž 804/05-6 i br. III Kž 1/07-7 Ivanu Sokolčiću zbog ubojstva Nataše Sokolčić čije tijelo je zakopao ispod autoceste u izgradnji i Franje Vrčkovića čije tijelo je odbacio u odlagalište građevnog materijala s autoceste u izgradnji.

LITERATURA

1. Aleksić, Ž. (1982). *Kriminalistika*. Beograd: Savremena administracija.
2. *Force procedures into reports of missing persons*. (1998). Bramshill: National Crime Faculty, Management of linked serious crime course.
3. Fehl, W. i sur. (2004). *Nesvakidašnji slučaj nestanka*. Izbor članaka iz stranih časopisa, 3-4, 124.-133.
4. Maver, D. (1983). *Pogrešene osebe (kot družbeni in kriminalistični problem)*. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 34(1), 16.-27.
5. Modly, D. (1996). *Traganje za nestalim osobama*. Policija i sigurnost, 5(4-5), 376.-393.
6. Newiss, G. (1999). *Missing presumed...? The police response to missing persons*. Home Office: Police Research Series. Paper 114.
7. Newiss, G. (2004). *Estimating the risk faced by missing persons: a study of homicide victims as an example fan outcome-based approach*. International Journal of Police Science & Management, 6(1), 27.-36.
8. Pavišić, B., Modly D., Veić P. (2006). *Kriminalistika*. Knjiga prva. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
9. Pavliček, J. (2009). *Obrada terena kod ubojstava*. Policija i sigurnost, 18(2), 188.-201.
10. *Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika*. NN 89/10. Zagreb: Narodne novine.
11. Smolić, T. (1993). *Daktiloskopija i druge metode za identifikaciju osoba*. Zagreb: MUP RH.
12. Sweet, R. W. Jr. (1990). *Missing children (Found facts)*. Rockville: US Dept. Of Justice.
13. *Zakon o policijskim poslovima i ovlastima*. NN 76/09. Zagreb: Narodne novine.
14. Zečević D., Škavić J. (1996). *Osnove sudske medicine za pravnike*. Zagreb: BARBAT.

Summary

Gojko Marković, Josip Pavliček

Some of the Specific Crime Investigation Risk Disappearances of Persons

Disappearances of persons occupy the public and the media. Interest is particularly great when there is suspicion that the missing person is a victim of murder. Missing person's family also expects from the police fast and efficient activities. These criminal investigations belong to the most complex because frequently in the beginning there is no clear evidence about the murder. The article therefore deals with the expert and organizational aspects of police proceedings.

Key words: risk disappearances of persons, murder, criminal investigation.